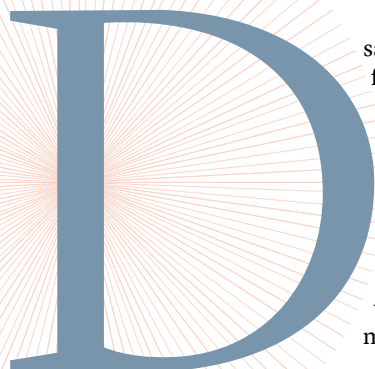

”Var vaksamma på tidiga symptom”

Text & Foto Staffan Eng

Barn- och ungdomspsykiatern **Christopher Gillberg** menar att större kunskap och samverkan om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i skolan skulle förbättra framtidsutsikterna för många elever.

D

ET BÖRjade när Christopher Gillberg, en av världens främsta experter på neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, blev ombedd att sammanfatta sin forskning på en kongress i Liverpool år 2009.

För att undvika kontroversiella termer som "sjukdom" och "störning" myntade han begreppet ESSENCE, early symptomatic syndromes eliciting neurodevelopmental clinical examinations – alltså tidigt debuterande symptom som föranleder en utvecklingsneurologisk vårdutredning.

– Egentligen handlar de här diagnoserna kanske inte om något som har blivit stört, utan om något som alltid har funnits. Själva essensen är att det finns en oro för barnets utveckling som gör att det blir undersökt.

Samtidigt ville han med detta paraplybegrepp betona att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som autism, adhd, motorisk koordinationsstörning, språkstörning, ticssyndrom och intellektuell funktionsnedsättning ofta överlappar varandra – något som är lätt att förbise om man stirrar sig blind på enskilda diagnoser.

– Ett barn som uppfyller kriterierna för en av dessa diagnoser har så gott som alltid minst en

diagnos till. Tanken med ESSENCE är att visa att det behövs en större helhetssyn på barnet.

För att åstadkomma en sådan helhetssyn arbetar han för att barnen ska få stöd av multidisciplinära ESSENCE-team som inte bara omfattar läkare, sjuksköterskor och psykologer, utan också sjukgymnaster, arbetsterapeuter, logopedier och pedagoger. Även skolan behöver vara delaktig i samverkan, menar han.

DÄRFÖR TYCKER HAN att alla lärare redan under sin grundutbildning borde få lära sig hur olika ESSENCE-diagnoser fungerar och hur man känner igen dem – särskilt som diagnoserna är så vanliga att minst tre eller fyra elever i varje klass har någon form av ESSENCE-problematik.

– Det får inte bli så att man reagerar "oj, vad är det här för något". Det finns ingen lärare som inte redan har träffat många barn med ESSENCE, men om man är omedveten om det så uppfattas de kanske bara som "den där jävla ungen" som ingen orkar med.

I stora studier i Angered i Göteborg, och nu senast i staden De Doorns i Sydafrika, har hans forskargrupp visat

5 ✖ Christopher

✖ Född: År 1950.

✖ Bor: I Göteborg.

✖ Familj: Hustrun Carina och barnen Nanna, David, Andreas, Elias och Theo.

✖ Aktuell: Senior professor och universitetssjukhusöverläkare i barn- och ungdomspsykiatri, som driver det världsledande forskningscentrumet Gillbergcentrum vid Göteborgs universitet. Talar på Skolportens konferens Specialpedagogik i förskolan i vår.

✖ Gör på fritiden: Reser gärna och målar en akvarell i veckan.

att samverka mellan vård och skola samt utbildning av förskollärare om ESSENCE kan öka välmåendet och förbättra framtidsutsikterna för en stor grupp barn – även för dem som kommer från riktigt svåra hemförhållanden.

– Om det fungerar i de mest utsatta miljöerna i Sydafrika så borde det fungera på andra håll också. Vissa saker kommer inte att gå över hos de här barnen, men väldigt mycket kommer att kunna bli bra.

I UNGEFÄR HÄLFTEN av fallen räcker det enligt Christopher Gillberg med miljöanpassningar, till exempel att man ser till att barn med adhd inte sitter längst bak i klassrummet där de distraheras av alla andra elever.

Men när anpassningarna inte hjälper menar han att man bör vara öppen för att pröva mediciner – framför allt med centralstimulerande läkemedel vid adhd, vilket förbättrar koncentrationsförmågan.

– Det finns i dag studier som visar att om personer med svår adhd börjar behandlas med läkemedel före tio års ålder så får de ett oerhört mycket bättre utfall tio år senare vad gäller skolgång, livskvalitet och kriminalitet. Ändå tror många människor fortfarande att det är tvärtom.

Han menar också att pedagoger behöver vara medvetna om att det hos barn som far illa i hemmet många gånger finns en svår ESSENCE-problematik hos såväl föräldrarna som barnen själva.

– Om de här familjerna får hjälp i tid kan fruktansvärda konsekvenser förebyggas. Med rätt förståelse och behandling kan de hamna i en helt annan vardag där barnet inte behöver skiljas från sina föräldrar.

”Om de här familjerna får hjälp i tid kan fruktansvärda konsekvenser förebyggas.”

Därför uppmanar han både för- och grundskollärare att våga tänka att vissa beteenden hos barnen faktiskt kan vara tecken på ESSENCE-problem. Den som misstänker det bör prata med medicinskt kunnig personal på skolan – förutsatt att det finns någon sådan, förstås.

I DAG ÄR Christopher Gillberg bekymrad över det som han beskriver som en utarmning av kunskap inom skolhälsovården. Själv hoppas han att den statliga utredningen om elevhälsan (som ännu inte presenterats vid detta nummers pressläggning, reds. anm.) kommer att leda till att läkare åter blir ansvariga för elevhälsan i stället för rektor.

– Rektorer har ju i grunden inte någon utbildning om barns hälsa. Trots det har de rätt att ensamma besluta om elevhälsan och anpassningar, utan inspel från dem som i alla fall borde förstå det hela bättre.

Han tycker även att vissa elever med ESSENCE borde få gå kontinuerligt i mindre undervisningsgrupper med tätt lärarstöd i stället för att ständigt bli föremål för tillfälliga anpassningar – något som han menar skulle höja både deras självkänsla och skolresultat.

– Inkluderingsstanken har tyvärr på många håll lett till en svår exkludering där barn blir utpekade som de som inte klarar någonting. Det är ingen in-

kludering att tvingas vara med i den vanliga undervisningen för den som inte kan.

MED STÖRRE KUNSKAP och hänsyn till ESSENCE tror han dessutom att skolan skulle kunna minska andelen elever med problematisk skolfrånvaro betydligt – ett problem som ofta är kopplat till autism och så kallad selektiv mutism, som innebär att barn inte vågar prata i vissa situationer.

Att det finns utrymme för förbättringar framgår enligt Christopher Gillberg av att

andelen elever med problematisk skolfrånvaro varierar stort mellan olika skolor. Lägst är den just på sådana skolor där det finns en bred förståelse för problemet hos såväl pedagoger som elevhälsan och där man aktivt arbetar med att anpassa skolmiljön.

– Det viktigaste är att både skola och föräldrar känner igen de bakomliggande mekanismerna och med en gång gör något åt dem. När man väl har fått rätsida på problemet brukar det inte komma tillbaka, så det är verkligen värt att försöka. ●

Christopher Gillberg är en av världens främsta experter på neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.